

СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ (1918 -1923)

Одвічна українська земля Східна Галичина, що в результаті загарбницької політики польської шляхти в середині XIV ст. опинилася під владою Польщі, а з 1772 р. була поневолена Австрією, у роки першої світової війни стала об'єктом активної міжнародної політики, спочатку як складова частина імперії Габсбургів, а потім як суверенна держава українського народу.

У 1918 р. вперше питання про долю Східної Галичини як міжнародне було порушене на Берестейських мирних переговорах. Саме там делегація Української Центральної ради, дотримуючись загальновизнаного права націй на самовизначення, за дорученням голови Центральної ради Михайла Грушевського, поставила питання про возз'єднання всіх українських земель в єдину соборну Українську Народну Республіку. Німецький генерал Гофман, який вів переговори з українською делегацією, у своїх спогадах писав, що ці вимоги "простягалися на прилучення до України Холмщини, а також русинських частин Східної Галичини і Буковини" [1, с.260].

Відомо, що ця ідея у той період завойовувала все більше прихильників серед українських політиків і народних мас. 19 грудня 1917 р. Українська Парламентарна репрезентація заявила у віденському парламенті, що галицькі землі—це складова частина Київської держави IX-XIV ст. і що галицький народ і досі має сильне відчуття спільноти й єдності з українським народом, й тому Східна Галичина або в цілості буде під Австрією як окремий коронний край, або прилучиться до Української Народної Республіки над Дніпром. Це останнє відповідає найвищому ідеалові української нації [2, с.172]. Парламентарії протестували проти будь-яких спроб пов'язати галицькі землі з новою Польщею. В заключенні містилася вимога, щоб у противному разі питання про долю західних земель України вирішував міжнародний орган на підставі вільного плебісциту. Тим часом вже у жовтні 1917 р. виникла нелегальна українська

політична організація, яка мала на меті здійснити злуку Галичини з Україною [2, с.172].

Потрібно відзначити, що саме на початку 1918 р. повсюдно на західно-українських землях під час масових віч і політичних демонстрацій лунали заклики: "Вітаємо вільну, незалежну Українську республіку", висувалася вимога об'єднання з Україною. Ця ж ідея соборності звучала й у вимогах закарпатців. "Народ вважає себе тотожним з українською нацією і бажає об'єднатися з нею", – читаємо у резолюціях народних віч [3, с.70].

Цілком правомірна вимога української делегації в Бересті – соборності української нації в єдиній державі – викликала рішуче заперечення з боку міністрів закордонних справ Австро-Угорщини графа Оттокара Черніна й Німеччини Річарда фон Кюльмана [1, с.153; 4, с.4-6], що очолювали делегації цих країн на переговорах. І тут треба віддати належне молодим дипломатам УНР, які не рахувалися з цими запереченнями і далі відстоювали свою справедливу позицію. О.Чернін повторював: "Для нас існують тільки історичні кордони Австрійської імперії" [4, спр.8, арк.14]. Р. Кюльман теж чітко заявив: "Я повинен відхилити будь-які розмови з національного питання всередині кордонів наших союзників" [4, спр.80, арк.4]. М.Гофман назвав вимогу української делегації "безсоромним жаданням австро-угорської території" [1, с.61]. Однак і надалі посланці УНР наполягали на своєму.

І ось 16 січня крига скресла Р.Кюльман від імені двох делегацій зробив заяву про згоду на включення української землі Холмщини до складу УНР, якщо буде досягнуто угоду з інших питань [4, спр.80, арк.19], хоч напередодні О.Чернін наголосив, що "Холмська губернія належить Польщі" [4, спр.80, арк.65]. 19 січня німецько-австрійський блок іде на нові поступки, заявивши про свою згоду на утворення в Австро-Угорській імперії окремого українського коронного краю в складі Східної Галичини та Північної Буковини [4, спр.80, арк.35]. Щодо Закарпаття, то присутній на конференції представник Угорщини граф Чаки навіть відмовився вести розмови з цього питання [4, спр.78, арк.35].

Зрозуміло, Четверний союз не збирався утворювати коронний край тільки тому, що це законна вимога української делегації. Тут же О.Чернін наголосив, що за обіцяний коронний край Австро-Угорщина жадає: "1. Підписання остаточного або прилімінарного мирного договору між Центральними державами і Україною до 30 числа цього місяця. 2. Після підписання цього договору, негайно повинен розпочатися торговий обмін між договірними сторонами" [4, спр.78, арк.35]. Отже, відвертий ультиматум. До всього цього було ще додано демобілізацію української армії. Заява О.Черніна негайно була підтримана і Р.Кюльманом, який додав, що це "максимум того, що союзні держави можуть дати Україні" [4, спр.80, арк.38]. Голод в Австро-Угорщині й Німеччині, вимоги миру народними масами примушували союзників іти на поступки. Щоб утворення окремого коронного краю не призвело до децентристських тенденцій і розвалу імперії. Коронна рада у Відні зажадала від О.Черніна включити статті з цього приводу до таємного договору.

Остаточо питання про мирний договір з Україною було вирішено на нараді в Берліні 5-6 лютого, на якій зібралися представники вищої влади імперій. І тут О.Чернін, з'ясувавши, що на Україні Центральна рада втрачає свою владу, що Київ уже захоплений більшовицькими військами, почав наполягати на відмові від обіцяного коронного краю і передачі Холмщини до складу УНР [6, с.29]. І все ж, враховуючи реальну ситуацію, нарада схвалила текст договору з УНР, який і був підписаний у Бересті 9 лютого пізно вночі. Договір мав 10 статей, що фіксували визнання УНР суверенною, самостійною державою, з якою встановлювалися дипломатичні відносини. Щодо коронного краю, то в таємній частині договору було зафіксовано: "Австрійський уряд пропонує обом палатам Державної Ради проект закону, силою якого ті частини Східної Галичини, де переважає українське населення, будуть відділені від королівства Галичини і злучені з Буковиною в один суцільний коронний край. Цей замір австрійський уряд має здійснити найпізніше до 31 липня б. р." [1, с.319]. Отже, у міжнародно-правовому акті, хай навіть у його таємній частині, було визнано можливий новий статус

Східної Галичини й Буковини як окремого коронного краю. Звичайно, умови договору не стали втіленням усіх сподівань, але як здійснення програми мінімум, були досягненням молодшої дипломатії Центральної ради. Потрібно, однак, визнати, що це була вимушена поступка союзників, які перебували на межі голоду і мріяли врятуватися за рахунок України. О.Чершін так і записав: "Мир з Україною підписаний під тиском голоду, що вже розпочався" [1, с.239]. Щодо УНР, то Центральна рада сподівалася на допомогу німецько-австрійської армії відновити свою владу на Україні і ліквідувати там більшовицький режим.

Договір було схвалено в урядових колах обох імперій, але різко засуджено опозицією. Ось кілька заяв депутатів австрійського парламенту: "Ми підписали мир не ради любови до Українців, а тільки тому, що потребуємо хліба, який там є" (Адлер), "Мир з Україною — це нова війна" (Бісковський), "Мир приведе до ворожнечі між народами Австрії" (Поганчин) і т. ін. [7, с.3202, 3239, 3246]. Подібні критичні голоси лунали і в Берліні [8, с.4025, 4030].

Центральна рада, як і слід було сподіватися, позитивно оцінила результати переговорів у Бересті і сам договір, як "гідний мир, мир демократичний" [4, ф.1115, оп.1, спр.5, арк.10,17; ф.2592, оп.1, спр.86, арк.2; спр.113, арк.39]. Він був схвалений в галицьких політичних колах та пресі [9, 12-15 лют.]. Однак відомо, що це захоплення виявилось короткочасним. За мирним договором розпочалися військова окупація, суцільні грабунки й жахливий терор, а таємний протокол про обіцяний коронний край, за який так наполегливо боролася делегація Центральної ради, так і не був ратифікований. Більше того — на вимогу австрійського уряду 16 липня 1918 р. він був спалений у Берліні у Міністерстві закордонних справ статс-секретарем міністерства бароном фон Буше-Гадденгаузенем у присутності посла Австро-Угорщини князя Гогенла цу Шілінгфюрста, про що був складений спеціальний протокол [10, с.80; 11, с.116].

Отже, незважаючи на великі зусилля Центральної ради, міжнародно-правовий статус західних земель України після Берестейського миру не змінився.

За таких обставин українські політичні лідери і національно-свідома частина населення Східної Галичини, враховуючи міжнародну обстановку, прагнення поневолених народів до свободи й суверенітету, доходять висновку про необхідність власними силами виборювати незалежність. В австрійському парламенті лунали відверті заяви галицьких депутатів, що "їх шлях веде не до Варшави, але до Києва" (Левицький), "про найсвятіше право на об'єднання всіх українських земель в одну Українську незалежну державу" (Є. Петрушевич), що "вільна і незалежна Україна належить нам, як вільному народові" (С. Вітик) [7, с.4496; 4407, 4594]. У Львові виникає нелегальний Центральний військовий комітет, йому відводилася роль провідної військової організації, завданням якої було захоплення влади у західних землях України. Кость Левицький, один із лідерів Української національно-демократичної партії, мав підстави стверджувати, що "ідея єдності всіх українських земель і всього українського народу панувала тоді неподільно в думках українського народу Галичини" [II, с.98].

Кінець імперії відчував і сам цісар Карл Габсбурзький, який 16 жовтня видав маніфест "Моїм вірним австрійським народам", де сповістив про наміри перебудови держави на принципах федерації "вільних земель". Минуло два дні й 18-19 жовтня у Львові було проголошено Українську державу, правда, ще в складі імперії, і Українську національну раду як її вищий представницький орган влади [9, 20 жовт.].

Наприкінці жовтня вся Австро-Угорщина була охоплена національно-демократичною революцією. Імперія розпадалася, а на її уламках виникали суверенні держави. 1 листопада вибухнуло збройне повстання у Львові, яке переросло в Листопадову національно-демократичну революцію, що завершилася проголошенням 13 листопада незалежної Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) в складі Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпатської України [12, с.16-19]. Отже західноукраїнські землі здобули певий статус – суверенної, самостійної держави, що засвідчило видатну перемогу національно-визвольного руху українського народу. Одночасно це було кроком на шляху соборності.

Уже 1 грудня 1918 р. у Фастові був підписаний передвступний договір про злуку ЗУНР і Української Народної Республіки (УНР) в одну державу [13, с.108-109]. Пізніше це було зафіксовано в конституційних актах: постанові Української національної ради від 3 січня 1919 р. "Про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою" й Універсалі Директорії УНР від 22 січня 1919 р., виголошеному на урочистому вічі на Софіївській площі в Києві і схваленому 23 січня Трудовим конгресом УНР [14, с.242-243]. Збулась довічна мрія українського народу про соборність і національну державність.

Складна міжнародна ситуація поставила під загрозу існування і ЗУНР і УНР: із заходу вчинила агресію Польща, з півночі – Радянська Росія.

Враховуючи тогочасну міжнародну обстановку, агресивні наміри правлячих кіл Польщі, голова Української національної ради Євген Петрушевич уже 26 жовтня 1918 р. звернувся з проханням до президента США Вудро Вільсона "прийняти воскресіння нашої держави до ласкавого відома і взяти демократичний народ України, що пройшов стільки тяжких іспитів, під свою опіку" [9, 14 листоп.]. Аналогічні прохання йшли у Вашингтон і пізніше [16, vol.2, с.196, 420].

Західна Україна ставала об'єктом і суб'єктом міжнародного права. Польські правлячі кола, що давно виношували плани встановлення свого безмежного панування на цій землі, тепер все відвертіше висували свої претензії. Вже у своїх перших заявах начальник Польської держави генерал Юзеф Пілсудський домагався східних кордонів поза Березиною, Случем, Горинню й Ужицею, а в листі до генерала Розвадовського звертав увагу останнього на те, що він взагалі "не ставить обмежень військової діяльності і окупації в напрямку на схід" [17, ф.129, оп.2, спр.1642, арк.20]. Відверто анексіоністські вимоги висував і Польський національний комітет у Парижі [16, vol.3, р.781-782; 18, s.15-17, 69, 80-95]. Польські політики дійшли до того, що зажадали кордонів 1772 р., оскільки, мовляв, українці не дозріли бути нацією, а українська держава - "організована анархія" [16, vol.3, р.781]. Загарбницькі зазіхання поляків здобували підтримку в

правлячих колах Антанти, в тому числі й серед учасників Паризької мирної конференції, що здійснювала миротворчу місію після першої світової війни. Французький маршал Фош схвалював ідею відновлення кордонів 1772 р. [16, vol.5, p.781]. На карті Польщі, підготовленій держдепартаментом США, Східна Галичина була включена до її складу [19, vol.4, p.226-227]. Лідери Антанти стояли на боці Польщі, вбачаючи в ній свого союзника у боротьбі з Росією й більшовизмом взагалі.

Зрозуміло, відвертий анексіонізм прикривався численними доброзичливими заявами і місіями, які надсилались у Східну Галичину. Тут побували французька місія Вілема, англійська Джонсона і Бідермана, Уейда, Кіменса, Кенея, італійська Баджіні, американська Келога та ін., які захищали виключно польські інтереси [17, ф.672, оп.1, спр.3, арк.1, 4-8], а щоб якось виправдати свою позицію, вони, слідом за поляками, поширювали різноманітні фальшиві чутки, спочатку про те, що ніби ЗУНР — це "справа німецьких рук", а потім — ніби на Львів вчинено "зенацький напад української більшовицької армії" [17, ф.672, оп.1, спр.3, арк.7; 16, vol.2, p.410-412, vol.3, p.648; 20, p.224-225; 21, с.206-207; 22, s.51]. Отже все робилося для того, щоб виправдати відкриту інтервенцію, до якої була залучена і польська 80-тисячна армія генерала Юзефа Галлера, підготовлена і озброєна Антантою. Вона і стала тією вирішальною силою, що здійснила окупацію і загарбання західноукраїнських земель [23, vol.3, p.322-323], хоч відправлялася в Польщу ніби для її захисту від російської більшовицької агресії.

І все ж, більше для видимості благородних намірів Антанти щодо українських земель, питання про статус Східної Галичини довго й детально обговорювалося в різноманітних комісіях, місіях і радах Паризької мирної конференції. Першим завданням було припинення польсько-української війни, що розпочалася збройною інтервенцією польських військ проти українського народу. Це стало особливо актуальним, коли польська армія терпіла поразку і її треба було рятувати. 24 січня до Львова прибула місія Антанти з мандатом Мирної конференції в складі 70 чол. під керівництвом французького генерала Бартелемі [24, с.77]. Після численних зустрічей і розмов з політичними й

військовими діями обох сторін місія запропонувала демаркаційну лінію між воюючими сторонами з таким розрахунком, що Львів і багатий Дрогобицько-Бориславський басейн та ін. українські землі залишаться поза межами ЗУНР [17, ф.672, оп.1, спр.3, арк.3; ф.129, оп.І, спр.238, арк.31-32]. Зрозуміло, що ця пропозиція не могла бути прийнята українською стороною, тим більше тоді українська армія здобувала перемогу на фронті під Львовом. Щоб якось залагодити конфлікт і врятувати поляків від поразки, американська делегація (проф. Лорд) запропонувала запросити представників ЗУНР і Польщі на Мирну конференцію і там домогтися перемир'я" [16, vol.4, p.404-408, 412]. 19 березня з цього приводу була надіслана спеціальна телеграма командуючому Галицької армії (УГА) генералу Михайлу Омеляновичу-Павленку і польському генералу Розвадовському [16, vol.4, p.412]. Генерал М. Омелянович-Павленко надіслав позитивну відповідь, однак такої відповіді не було одержано від поляків. Схоже певні успіхи польської армії на фронті у ті дні надихали їх на агресію, а не на мирні переговори. 21 травня об'єднана українська делегація ЗУНР і УНР у складі Г.Сидоренка, В.Панейка, М.Лозинського і Д.Вітовського була прийнята Верховною Радою Мирної конференції [25, vol.2, p.147; 16, vol.5, p.776-778]. Надходили відповідні ноти від уряду ЗУНР на захист своєї державності [4, ф.2, оп.І, спр.124, арк.7]. Однак через заперечення польського уряду й військового командування до перемир'я справа не дійшла.

18 червня після численних лицемірних заяв про прагнення Антанти справедливо вирішити українське питання Рада міністрів Мирної конференції офіційно дозволила польському урядові застосовувати усі наявні у нього збройні сили для окупації Східної Галичини до ріки Збруч [23, vol.3, p.849]. 25 червня була схвалена остаточна редакція постанови Верховної Ради з цього приводу і надіслана адресатам. Правда, цього разу для заспокоєння світової громадськості і, перш за все, українського народу, у постанові було відзначено, що у Східній Галичині встановлюється цивільне управління під мандатом Антанти, яка і має забезпечити — зверніть увагу, "наскільки це можливо" — автономію цієї території, політичні,

релігійні й особисті свободи громадян. Передбачалося, що цей мандат буде діяти аж до моменту самовизначення населення Східної Галичини щодо її політичної незалежності" [16, vol.4, p.850; 23, vol.3, p.857]. Отже, без відома і згоди українського народу, його повноважних органів влади віковична українська земля віддавалася під окупацію поляків з туманними обіцянками про автономію. Доля інших західноукраїнських земель теж була свавільно вирішена на користь загарбників. За Сен-Жерменським мирним договором Північна Буковина була передана Румунії, а Закарпаття – Чехословаччині. Отже, було проігноровано рішення Буковинського віча від 3 листопада 1918 р. і постанову Всекарпатського з'їзду в Хусті від 21 січня 1919 р. про їх вимогу возз'єднання з Україною.

Іноколи можна читати, що в Парижі не усвідомлювали, що віддають один народ під владу іншого. Насправді це не так. Британський прем'єр Ллойд Джордж чітко заявив своїм колегам: "Більшість населення Східної Галичини - українське і, згідно з принципами союзних і асоційованих держав, країна повинна бути за ними. Поки нема досить переконливих доказів для протилежного вирішення" ([16, vol.4, p.410]. Та й держсекретар США Роберт Лансінг, автор проекту постанови від 18 червня, теж визнавав, що "Львів – польський острів, оточений українськими районами" [16, vol.4, p.409] і "Східна Галичина у великій мірі українська (або русинська) і по праву не належить Польщі" [19, vol.2, p.77]. Отже немає сумніву, що у Парижі цілком усвідомлювали, що чинять неправомірну акцію щодо українського народу.

Уряд ЗУНР, враховуючи, що Україна була окупована, а Галицька армія (УГА) перебувала за рікою Збруч, погодився на перемир'я і згадану постанову ([4, ф.2191, оп.1, спр.3, арк.123]. Верховній Раді залишилось юридично оформити статус Східної Галичини. За її дорученням так звана польська комісія Мирної конференції й підготувала проект Статуту Східної Галичини, який після обговорення й уточнень був схвалений Радою голів делегацій (Верховною Радою) 21 листопада під назвою "Договір між Союзними державами і Польщею щодо Східної Галичини" [16, vol.8, p.283-294; 23, vol.3, p.854-861]. У договорі було зафіксовано, що Польща

одержує мандат на Східну Галичину на 25 років, а потім Ліга Націй має вирішити її подальшу долю. У Статуті були й статті про певну автономію для Східної Галичини (крайовий сейм, право виборів до польського сейму та ін.). Усього статут мав 40 статей.

Щойно був затверджений Статут, а вже польський уряд, не без рекомендації французького прем'єра Ж.Клемансо, виступив проти 25-річного строку мандату, і 25 грудня Рада голів делегацій пішла назустріч польським вимогам, знявши з Статуту строк мандату [23, vol.2, p.582].

Доля Східної Галичини була предметом переговорів уряду УНР і Польщі. 12 листопада 1919 р. голова дипломатичної місії УНР у Варшаві Андрій Лівицький зробив заяву про те, що Директорія погоджується на кордони з Польщею по річці Збруч [26, ф.581, оп.1, спр.134, арк.15, 39-41]. Як свідчить М. Лозинський, ще у лютому 1919 р. на переговорах з місією Бартелемі Головний отаман Симон Петлюра "був готовий піти на уступки коштом Східної Галичини, щоб за неї одержати мир з Польщею і визнання Антанти" [24, с.77]. 2 грудня була оприлюднена офіційна заява уряду УНР про "визнання кордону з Польщею по річці Збруч, а "питання про політичний статус Східної Галичини вирішить польський уряд у згоді з представниками українського народу, що проживає у цій провінції" [27, т.2, с.413]. Протести місії ЗУНР на чолі з Стефаном Витвицьким у Варшаві не бралися до уваги [26, ф.146, оп.1, спр.141, арк.1; ф.581, оп.1, спр.134, арк.64-65]. Згода на окупацію західних земель України Польщею була підтверджена і політичною конвенцією між Польщею та УНР від 21 квітня 1920 р. [28, с.48; 29].

Нові зміни з'явилися у статусі Східної Галичини після відступу польської армії з України і захоплення 20 повітів Червоною армією. 15 липня 1920 р. Галревком, тимчасовий урядовий орган, проголосив утворення на території Східної Галичини Галицької Соціалістичної Радянської Республіки (ГСРР) як суверенної радянської держави [30]. 1 серпня на захопленій землі було декретовано диктатуру пролетаріату й радянську систему управління. Однак, цей статус тривав недовго. У зв'язку з відступом Червоної армії, 21 вересня Галревком припинив своє існування, як і його органи на

місцях. Знову вся українська земля потрапила під польську окупацію.

Статус Східної Галичини був предметом дискусії й на Ризькій мирній конференції. Президент Української національної ради ЗУНР Є. Петрушевич, надсилаючи в Ригу делегацію на чолі з К. Левицьким, доручив їй "береження прав Галичини на її політичну незалежність і територіальну цілість" [31]. Однак справедливі домагання ЗУНР не були взяті до уваги: Східна Галичина, за Ризьким мирним договором від 18.03.1921 р., була включена до складу Польщі, й цього разу без відома і згоди її народу.

Єдину надію у зміні статусу уряд ЗУНР покладав тепер на Лігу Націй. Завдяки його зусиллям, Рада Ліги Націй у своїй постанові від 23 лютого 1921 р. зафіксувала, що Польща є лише військовим окупантом Галичини, суверенітет якої залишається в розпорядженні держав Антанти [4, ф.4440, оп.1, спр.15, арк.10]. 27 серпня Генеральна Асамблея Ліги Націй "висловила побажання, щоб Рада Ліги Націй звернула увагу головних Союзників і Об'єднаних держав на своєчасність врегулювання найближчим часом юридичного становища Східної Галичини" [32, с.103].

Українська національна рада 8 травня 1922 р. надіслала ноту Міжнародній конференції в Генуї, в якій знову й знову домагалася припинення винищення "національної більшості" у Східній Галичині, що становило загрозу миру у всій Європі, і вимагала відновлення суверенітету [26, ф.581, оп.1, спр.116, арк.3-5]. Під час обговорення ноти Ллойд Джордж наголошував знову, що "три чверті населення Східної Галичини є української народності і вони є того походження, мають ту саму мову, ту саму релігію, що мешканці України, а поляки держать цей край лише завдяки збройній силі", що "Польща окупує цей край проти волі населення" [26, ф.581, оп.1, спр.110, арк.1]. Однак жодного рішення на захист українського народу так і не було прийнято. Генеральна Асамблея Ліги Націй, що розглядала це питання 22 вересня 1922 р., теж не змінила статус Східної Галичини [32, с.182].

Щоб якось згладити критику військового терористичного режиму на багатостраждальній українській землі, польський уряд провів через сейм 26 вересня 1922 р. закон про

"воєводську автономію", який фактично не вніс змін до статусу Східної Галичини, але на папері це виглядало як крок до обіцяної автономії [33, с.80], і зразу ж після цього перейшов у наступ на уряди Антанти, щоб забезпечити повну анексію західноукраїнських земель Польщею. 15 лютого 1923 р. була надіслана нота Раді послів Антанти в Парижі щодо анексії Східної Галичини, а 14 березня цією Радою було прийнято остаточне рішення, яке докорінно змінило її статус. Рада послів Антанти у постанові заявила: "Враховуючи те, що польський уряд звернувся 15 лютого 1923 р. до конференції послів з проханням, щоб держави, представлені на конференції, використали своє право, враховуючи те, що Австрія відмовилася від прав на територію поза кордонами Австрії, враховуючи те, що Польща визнає, що в етнічних кордонах Східна Галичина потребує режиму автономії і, враховуючи те, що між Польщею і країнами Антанти існує договір від 28 червня 1919 р., яким підтверджені спеціальні гарантії для всіх жителів незалежно від раси, мови і релігії, враховуючи Ризький мир про кордони з Росією... Конференція послів вирішує визнати за Польщею всі права суверена на території, розташованих між вищезначеними кордонами й іншими кордонами польської території, з врахуванням положень Сен-Жерменського мирного договору відносно зобов'язань, які несуть держави, що одержали територію колишньої Австро-Угорської монархії" [34, р.214]. Постанову підписали послы Р. Пуанкаре (Франція), Е. Філіппс (Англія), Р. Авезана (Італія), М. Матсуда (Японія).

Таким чином, Рада послів Антанти без згоди українського народу, проти його волі, всупереч загальновизнаним міжнародним нормам пішла назустріч анексіоністським домаганням Польщі, якій своїми рішеннями передала західноукраїнську землю у навічне підпорядкування Це і був заключний міжнародно-правовий акт, який регламентував статус Східної Галичини включно до другої світової війни.

Свавільний акт Антанти викликав рішучий протест українського народу і світової громадськості. Відбуваються масові політичні віча й демонстрації. Президент Української Національної Ради Є. Петрушевич публікує відозву "До Українського народу Галицької землі", в якій засуджує акт

Антанти, як "безправний морд" над українським народом і закликає до боротьби за свободу і незалежність. "Твоя відповідь, - читаємо у відозві, — була коротка: Боротьба на життя і смерть з Польщею!" І далі йшов заклик до повсякчасної боротьби: "Вісім мільйонів українців, що опинилися під польською кормигою, стають одночасно лавою, щоби звалити Польщу на українських землях і відновити Галицько-Володимирську державу. Від Карпат до Прип'яті замає один наш непорочний синьо-жовтий прапор — символ нашої держави" [26, ф.581, оп.1, спр.140, арк.70]. Президент висловлював сподівання на підтримку всього демократичного світу.

Отже, незважаючи на героїчну боротьбу народних мас, зусилля українських політичних сил і уряду, міжнародно-правовий статус Східної Галичини протягом відносно короткого історичного періоду (1918-1923 рр.) зазнав значних змін, від незалежної суверенної держави до анексії її Польщею, підтриманою Антантою.

1. Берестейський мир: Спомини та матеріали. - Львів, 1928.

2. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. - К., 1993.

3. Шляхом Жовтня: Зб. документів. 1917-1923. — Т.1. — Ужгород, 1957. — С.70.

4. Центральний державний архів вищих органів влади України, ф.2592, оп.1, спр.8, арк.4-6; Берестейський мир. — С.153.

5. Wheeler — Benet L.W. Brest — Litowsk. The Forgotten Peace. — London, 1956.

6. Карпенко О. Імперіалістична інтервенція на Україні: 1918- 1920. — Львів, 1964.

7. Stenographische Protokolle Haus der Abgeordneten. XXII Session. — Wien, 1918.

8. Verhandlungen des deutschen Reichstages. Stenographische Berichte. — Bd.311. — Berlin, 1918.

9. Діло. - 1918.

10. Крах германской оккупации на Украине (по документам оккупантов). — М., 1936.

11. Левицький К. Великий зрив. - Львів, 1931.- С.98.
12. Карпенко О. Листопадова (1918 р.) національно-демократична революція на західноукраїнських землях // Укр. іст. журн. - 1993. - №1. - С. 16-29.
13. Конституційні акти України: 1917-1920. - К., 1992. - С.108-109.
14. Винниченко В. Відродження нації. - Т.3. - Київ - Відень, 1920. - (У книзі помилкова дата - 22 січня 1918 р. - О.К.).
15. Діло. - 1918.-14 листоп.
16. United States. Departmens of State. Papers Relatind to the Foreign Relation of the United States. The Paris Peace Conference. - Vol.2. - Washington.
17. Державний архів Львівської області.
18. Akty i dokumenty dotyczce graniz Polski na Konferencji pokojowej w Paryżu: 1918 - 1919. - Paris, 1926. - Cz.1. - S.15-17, 69,80-95; The Paris Peace Conference. - Vol.3. - P.781.
19. Miller D.H. My Diary at the Conference of Paris with documents. - Vol.4. - Washington. - P.226-227.
20. Lloyd George Memoirs at the Peace Conference. - Vol.1. - New Haren, 1939.
21. Архив полковника Хауза. - Т.4. - М., 1945.
22. Pilsudski V. Pisma - mowy - wzказы. - Т.5. - Warszawa, 1933.
23. Documents on British Foreign Policy (далі - DBFP). - Vol.3. - London. - P.322-323.
24. Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. - Відень, 1922.
25. Les deliberations du Coseil des Ouatre (24 mars - 28 yuin 1919). Notes de l'officeir Interprete. Ed. Mantoox Paul. - Vol.2. - Paris, 1955.
26. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі - ЦДАІ у Львові).
27. Документы и материалы по истории советско-польских отношений - Т.2. - М., 1964.
28. Гражданская война на Украине: Сб. документов и материалов: В 3 т., 4 кн. - Т.3. - К., 1964.
29. Шелухін С. Варшавський договір між поляками і Петлюрою. - Прага, 1926.
30. Див.: Під прапором Жовтня: 36. документів і

матеріалів. — Львів, 1957. — С.303—614; Колодій Б. Галицька Соціалістична Радянська Республіка. — Львів, 1932; Тищик Б. Галицька Соціалістична Радянська Республіка, - Львів, 1970; Варига В. Галицька Соціалістична Советська Республіка. — Нью-Йорк—Париж, 1986.

31. Архів Українського католицького університету в Римі, ф. Колекція документів ЗУНР, оп.І, спр.294, нумерована.

32. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах й декларациях. — Ч.3. — Вып.2. — М, 1929 — С.103.

33. Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920-1939). — К., 1985. — С.80.

34. Document. Decision de La Conference des Ambassadeurs su Soviet des frontickes de la Pologne(15 mars.)—Europe Orientale. — 1923. — № 4.

The paper deals with stage-by-stage changes in the status of East Halychina in the international legal acts of 1918-1923. The study points out some aspects of foreign political activities by governmental bodies of West Ukrainian People's Republic at the time of forming a sovereign democratic state.

В.С. Великочий

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ 1918 РОКУ

Недослідженість джерельної бази Листопадового зриву 1918 р., цього величного акту в історії українського народу, ставить перед вітчизняною наукою необхідність глибокого і всебічного вивчення його джерел. Заідеологізованість радянської історичної науки, відсутність значної частини першоджерел у зарубіжжі, тенденційність використання доступних документів, їх підпорядкування задалегідь задуманим концепціям не дозволяли об'єктивно, по-науковому розкрити історичні передумови, справжні причини, рушійні сили й характер збройного повстання у Львові в листопаді 1918 р.